Waarom er zoveel onnodige armoede is

Armoede bekeken als een monetair-economisch probleem

Auteur: Henk van Arkel, directeur STRO

Inleiding

Waarom blijft armoede wereldwijd zo hardnekkig bestaan, zelfs waar mensen willen werken, middelen beschikbaar zijn en beleid wordt gevoerd?

Dit artikel betoogt dat een **oude denkfout in de economische theorie** een belangrijk deel van het antwoord vormt — en laat zien dat er inmiddels **concrete, werkbare oplossingen** zijn om die denkfout te doorbreken.

We beginnen bij die denkfout en grijpen daarvoor terug op John Maynard Keynes, die haar al bijna een eeuw geleden kraakhelder benoemde. In hoofdstuk 3 van *The General Theory* schrijft hij:

"The idea that we can safely neglect the aggregate demand function is at the root of Ricardian economics, which underlies what we have been taught for more than a century."

Met andere woorden: het idee dat economische ontwikkeling vanzelf ontstaat zodra er aanbod is, en dat vraag zich daaraan altijd automatisch aanpast, vormt het fundament van het dominante economische denken.

Keynes liet zien waarom dat idee fundamenteel onjuist is. Hij stelde dat economen die de rol van koopkrachtige vraag negeren, impliciet aannemen dat economieën niet langdurig kunnen onderpresteren. Als stagnatie tóch optreedt, wordt die toegeschreven aan 'niet-monetaire' oorzaken: cultuur, mentaliteit, scholing, instituties of individuele tekortkomingen.

De grote economische crises hebben echter onmiskenbaar aangetoond dat **zonder voldoende koopkrachtige vraag economieën vastlopen** — soms jarenlang. Die les is bij centrale banken inmiddels grotendeels doorgedrongen. Maar zodra het gaat over **structurele stagnatie in regio's, wijken en bevolkingsgroepen**, verdwijnt de rol van koopkrachtige vraag opnieuw naar de achtergrond.

Als spoiler kan ik zeggen, dat innovaties in **Social Trade Organisation (STRO) Cyclos** betaalsoftware wel degelijk kansen op een totaal nieuwe benadering bieden. Maar voordat we daarover gaan praten is het goed te ontdekken welke problemen die innovaties moeten oplossen.

Essentiële vraag

Daarbij starten we met een vraag:

Waarom zien ondernemende mensen in opkomende economieën zo weinig mogelijkheden om hun kwaliteiten in hun land te gelde te maken, dat zij vele duizenden dollars investeren om zich naar rijkere gebieden te laten smokkelen?

Deze vraag komt voort uit een schrijnende observatie: wereldwijd zijn miljoenen mensen bereid duizenden dollars te investeren — vaak het hele familiekapitaal of alles wat ze kunnen lenen — om zich illegaal naar rijkere gebieden te laten smokkelen.

Vanuit het perspectief van Keynes is het antwoord makkelijk: omdat er lokaal te weinig te verdienen valt. Omdat er te weinig klanten zijn die bij de lokale ondernemers kunnen en willen besteden.

Hoe ontstaat dat tekort aan koopkrachtige vraag?

Van het (te) weinige geld dat in armere regio's binnenkomt, verdwijnt het meeste razendsnel weer uit de lokale economie. Soms naar het buitenland en soms naar de rijke gebieden in het land zelf, bijvoorbeeld de hoofdstad. De cruciale vraag is nu: *kan digitalisering het mogelijk maken om geld vaker lokaal te benutten en zo de koopkrachtige vraag naar lokale producenten te versterken?*

Armoede ook bekijken vanuit monetair perspectief

Mijn vermoeden is dat het negeren van de rol van koopkrachtige vraag niet zozeer komt door onwil, maar door **ongeloof**: het diepgewortelde idee dat er geen gerichte oplossingen bestaan om koopkrachtige vraag lokaal en doelgericht te versterken.

Aan de linkerzijde wijst men dan vaak naar machtsstructuren en ongelijkheid, aan de rechterzijde overheerst het geloof dat het huidige geldsysteem nu eenmaal het meest efficiënte is — en dat als je daar op de ene plek wat verbeteringen aanbrengt dat elders weer problemen geeft. Maar ‘efficiënt’ voor wie?

Voor miljoenen mensen die in armoede leven en hun talenten nooit volledig kunnen inzetten, werkt dit systeem allerminst efficiënt. Want hoe efficiënt is het als miljarden mensen onvoldoende kansen krijgen om bij te dragen aan vernieuwing die grote en kleine problemen zou kunnen oplossen?

Het onderzoeksprogramma van de STRO begon bij de vraag of armoede in **delen van economieën** — regio’s, stadswijken, bevolkingsgroepen — beter te begrijpen is wanneer we het **monetaire perspectief** centraal stellen.

Dus even wegkijken van reële problemen zoals lage scholing, beperkte productiviteit of gebrekkig ondernemerschap en bedenken dat tijdens de grote depressies armoede en werkloosheid ook in rijke gebieden razendsnel ontstaan, waar ze daarvoor vaak nauwelijks aanwezig waren. Dat suggereert dat ze eerder **gevolg** dan **oorzaak** zijn.

En zo komen we bij de kernvraag: *hoe kunnen lokale ondernemers aan voldoende koopkrachtige vraag komen?*

Het snelle weglekken van koopkracht uit arme regio's

In arme of economisch zwak presterende gebieden stroomt de kleine hoeveelheid geld die binnenkomt snel weer weg. Daardoor ontstaat een zelfversterkend patroon waarin lokale ondernemingen nauwelijks kunnen groeien en een permanente lokale depressie ontstaat.

Dit weglekken heeft meerdere, elkaar versterkende oorzaken:

- **Externe leveranciers** concurreren lokale ondernemers weg via schaalvoordelen, specialisatie, marketingkracht of lage lonen.
- **Lokale overheden** kopen vaak extern in. Het voorbeeld van Preston in Engeland laat zien hoe het aantal bedrijven in een gebied waar steeds meer elders ingekocht, gaandeweg verdwijnen en wat voor verschil het maakt als publieke instanties als beleid hebben meer in te kopen bij lokale leveranciers.
- Veel hedendaagse consumptiegoederen zijn **kapitaal**- **en marketingintensief**, waardoor lokale productie nauwelijks kans maakt.
- **Kopen op afbetaling** zorgt ervoor dat lokale dienstverleners geen omzet meer draaien omdat geld dat in de toekomst verdiend gaat worden, al toegezegd is aan internationale producenten. Waar anders het geld van die lonen tenminste nog een paar keer lokaal zou hebben gecirculeerd is dat nu NUL keer. Naar mijn mening wordt dit totaal over het hoofd gezien door de meeste economen die nadenken over economische ontwikkeling.
- De polarisatie tussen de paar allerrijkste en de rest van de wereld en zeker de armsten zorgt voor een – veelal onzichtbare - enorme geldstroom als gevolg van betalingen voor r**ente, grondeigendom of patenten**.
- Ook in arme gebieden stroomt het geld snel naar lokale vermogenden. Deze besteden relatief weinig aan lokaal geproduceerde goederen. Daardoor is het ontsnappen uit de armoede nu heel anders dan toen de elite haar geld nog grotendeels lokaal besteedde.

Tussenconclusie

We zien dat het logisch is dat lokale ondernemers binnen arme regio's structureel te weinig kans op klandizie hebben. **Zo ontstaan ook geen clusters van bedrijven** terwijl die nodig zijn voor specialisatie, innovatie en productiviteitsgroei.

Met weinig lokale verkopen is er ook weinig specialisatie. Een situatie die bijvoorbeeld herkenbaar is aan slechte huisvesting in situaties dat mensen werkloos zijn en er natuurlijke materialen voor de bouw aanwezig zijn. Ook het scholingsniveau zakt tot een bedenkelijk niveau en overal blijven talenten onbenut. Niet door gebrek aan mogelijkheden, maar door gebrek aan geld dat lokaal blijft circuleren.

Herverdeling door overheden: noodzakelijk maar onvoldoende

Publieke herverdeling via uitkeringen, subsidies en diensten is essentieel om menselijke noden te verlichten. Maar zolang een groot deel van dat geld snel weer wegvloeit via externe bestedingen, blijft de **economische impact beperkt**. Hernieuwd ondernemerschap blijft uit. Herverdeling verzacht armoede, maar leidt zelden tot **een goed functionerende lokale economie met specialisatie en lokale productie voor lokale consumptie**.

Regionale economieën zonder wisselkoers

Wanneer geld op het niveau van een land structureel wegvloeit, daalt normaal gesproken de wisselkoers. Dat herstelt concurrentieverhoudingen en geeft lokale ondernemers betere kansen. De lokale specialisatie en productie voor lokale consumptie blijft dan op peil.

Voor regio's binnen een land bestaat dit mechanisme niet. Die delen een nationale munt waarvan de waarde wordt bepaald door exporterende sectoren en kapitaalkrachtige regio's. Arme regio's zoals bijvoorbeeld het zuiden van Italië hebben geen 'monetaire stem'. Het effect van die situatie lijkt op een **interne Dutch Disease**:

- de munt is te sterk voor perifere regio's;
- lokale bedrijven verliezen concurrentiekracht;
- export en specialisatie worden geremd.

Zo wordt armoede structureel verankerd.

Geldschepping via rente-eisende leningen versterkt ongelijkheid

Geldschepping vindt plaats via private banken en is winstgedreven. Krediet stroomt naar waar rendement en onderpanden zijn — niet naar waar onbenutte capaciteit is.

Voor arme regio's betekent dit dat geldschepping geen instrument is om koopkracht, ondernemerschap of specialisatie te activeren.

Gevolgen op een rij

Omdat geld uit arme gebieden dus snel wegvloeit, en geldschepping er niet of nauwelijks plaatsvindt, is er een voortdurend tekort aan koopkrachtige vraag. Waar deze situatie in rijke gebieden alleen bij globale depressies voorkomt, lijden arme gebieden en groepen zo onder een **permanente regionale depressie.**

Het gevolg: specialisatie, innovatie en inkomensvorming wordt structureel geremd. Individuele ondernemers hebben geen greep op die situatie.

Omdat de meeste regeringen geen weet hebben van de mogelijkheden die STRO's innovatieve Fintech biedt, beschouwen ze deze situatie als een onoplosbaar probleemOf het nu gaat om het zuiden van Italië, het noorden van Brazilië, het grootste deel van Zuid-Afrika, of het platteland van Cambodja: de regeringen van die landen focussen vooral op het verzachten van de ellende en het verplaatsen van grote overheidsinstellingen om de koopkracht lokaal op te krikken.

Digitalisering biedt onverwachte kans voor arme regio's

Digitale betalingen aan internationale webshops laten zien dat verrekening met meerdere valuta en rekeningtypes technisch mogelijk is. Die technieken hebben we ook in STRO's Cyclos betaalsoftware ingebouwd. Daardoor kunnen **regionale rekeningtypes gerealiseerd worden die het geld op die rekeningen extra regels geven** die geldstromen tijdelijk geografisch verankeren.

De innovatie bestaat uit een nieuw type lokale rekening courant, waarbij alle rekeninghouders samen een soort gemeenschapsdeposito rekening realiseren. Rekeninghouders gebruiken naar elkaar hun claims op het deposito als lokaal betaalmiddel. Als een overheid besluit geld van een gewone rekening naar zo'n lokale rekening te sturen, verandert het gedrag van de bezitters van dat geld. Het wordt niet meer direct buiten de regio besteed, maar circuleert gedurende de depositoperiode tussen lokale rekeninghouders. Een tijdteller houdt voor iedere rekening bij hoelang dat geld nog binnen het netwerk van lokale rekeningen moet blijven, wanneer de depositotermijn voor dat geld verstreken is. Overboeken tussen die rekeningen is kosteloos en overboeking naar een ander type rekening is pas mogelijk als de tijdteller aangeeft dat de deposito-periode beëindigd is.

Lokale rekeningtypes, tijd en demurrage

Deze STRO-innovatie maakt dus rekeningtypes mogelijk die banken, of coöperaties van bedrijven, in onderpresterende gebieden kunnen aanbieden. Zo blijven bijvoorbeeld door de overheid ingebrachte bestedingen gedurende een vooraf bepaalde periode voor de regio werken. Dat geld kan makkelijk 3 of 4 keer extra lokaal verdiend en uitgegeven worden. Wie op de vervaldag van een van de claims dat geld op zijn rekening heeft staan, kan die tegen geen of lage kosten doorsturen naar een gewone rekening courant.

Om te voorkomen dat de rekeninghouders hun geld niet besteden maar wachten tot de tijdteller het einde van de deposito-periode aangeeft, **wordt op de lokale rekeningen een demurrage (negatieve rente)** toegepast**.** Dat maakt besteden en investeren aantrekkelijker dan oppotten. Bovendien levert die demurrage geld op. Dat kan onder andere worden gebruikt om de **instroom van geld in het lokale netwerk te stimuleren met een soort loyaliteitsbeloning.**

Als je er van een afstand naar kijkt, vervullen deze beloning en de wachttijd samen de rol van een wisselkoers, maar dan wel een wisselkoers binnen het raamwerk van de munt(unie).

Als het netwerk van rekeninghouders groot genoeg is om voldoende lokale circulatie mogelijk te maken, en het geld een redelijke termijn tussen de rekeninghouders rondgaat, kan een aantrekkelijke premie geboden worden. Daarvoor is een kickoff door een grootbesteder zoals de overheid de aangewezen oplossing. Als die het betaalnetwerk gaat gebruiken voor haar bestedingen, (in eerste instantie zonder een premie te ontvangen) zullen lokale ondernemers mee gaan doen. Zij willen verdienen en dus lid worden en zij dwingen op hun beurt hun leveranciers weer mee te doen.

Social Trade Credit: rentevrij krediet als publieke functie

Als het netwerk van lokale rekeningen met een tijdteller is en de demurrage op het geld dat daarop rondgaat voldoende opbrengt, wordt **Social Trade Credit mogelijk**:

- Dit is lokale kredietverlening in het regionale betaalsysteem met een uitleenperiode die korter is dan de deposito periode. Er is daarom geen geld (van buiten) nodig
- De kosten bestaan vooral uit het beoordelen van het kredietrisico en het verzekeren van dat risico. De kosten van de risicoverzekering worden gedekt door de inkomsten uit de demurrage. Waar nodig kan ingesteld worden dat een deel van de kosten betaald worden door de leverancier waar het krediet besteed wordt. Die zal deze kosten alleen willen en kunnen betalen als die lager zijn dan zijn marginale winst op de verkoop aan de kredietnemer. Zo kunnen deze kredieten nooit inflatoir werken.
- Doordat deze leningen rentevrij kunnen zijn, komen bedrijven niet in een schuldenval. Tegelijk maken de lagere kosten het risico kleiner dat bedrijven de lening niet terug kunnen betalen.
- Je kan deze vorm van kredietverlening ook zien als speciale vorm van factoring door het betaalnetwerk: de belofte dat de klant zijn leverancier op een bepaald moment gaat betalen, wordt gebruikt als betaalmiddel binnen het netwerk.

Samenvattend: Wat STRO-Fintech kan betekenen

Lokale betaalsystemen die Social Trade-principes toepassen, kunnen het geld van bestaande bestedingen vaker doen verdienen en uitgeven in een regio waarbij lokale productie voor lokale consumptie versterkt wordt waardoor specialisatie, talentontwikkeling en ondernemerschap gestimuleerd worden.

Voorwaarde is dat het geld op de deposito veilig wordt weggezet zodat gebruikers weten dat er nationale munt op hen staat te wachten en het maximum verlies de deposito-periode maal de demurrage is.

Slot: van armoedebestrijding naar vraagcreatie

Deze benadering verschuift het perspectief:

- van armoedebestrijding naar het **institutioneel organiseren van koopkrachtige vraag**;
- van afhankelijkheid van externe investeringen naar **endogene ontwikkeling**;
- van ideologische discussies naar **monetair ontwerp**.

Lokale betaalsystemen met demurrage en Social Trade Credit bieden geen wondermiddel, maar zullen vaak wel een **structureel instrument** zijn om regionale economieën uit een permanente depressie te halen.

Achtergrondliteratuur

A. Effective Demand, Keynesian and Post-Keynesian Theory

- **Keynes, J. M. (1936).** *The General Theory of Employment, Interest and Money*. London: Macmillan.
  → A classic source on the principle of effective demand and the rejection of Say's Law.
- **Davidson, P. (1994).** *Post-Keynesian Macroeconomic Theory*. Aldershot: Edward Elgar.
  → Elaboration of uncertainty, liquidity preference, and endogenous money creation.
- **Kalecki, M. (1971).** *Selected Essays on the Dynamics of the Capitalist Economy*. Cambridge: Cambridge University Press.
  → Fundamental to the relationship between demand, profit expectations, and investment.
- **Minsky, H. P. (1986)**. *Stabilizing an Unstable Economy*. New Haven: Yale University Press.
  → Financial instability, credit cycles, and procyclical money creation.

B. Regional Economics, Cumulative Causation, and Inequality

- **Myrdal, G. (1957).** *Economic Theory and Under-developed Regions*. London: Duckworth.
  → Classic work on cumulative causation and regional underdevelopment.
- **Kaldor, N. (1970).** "The Case for Regional Policies." *Scottish Journal of Political Economy*, 17(3), 337–348.
  → Argument for demand-driven regional development.
- **Martin, R., & Sunley, P. (1998).** "Slow Convergence? The New Endogenous Growth Theory and Regional Development." *Economic Geography*, 74(3), 201–227.
  → Critical review of supply-side growth models in a regional context.

C. Dutch Disease and Internal Variants

- **Corden, W. M., & Neary, J. P. (1982).** "Booming Sector and De-Industrialization in a Small Open Economy." *The Economic Journal*, 92(368), 825–848.
  → Classic formulation of Dutch Disease.
- **Krugman, P. (1991).** *Geography and Trade*. Cambridge, MA: MIT Press.
  → Insights into spatial concentration and monetary unity.
- **Rodrik, D. (2008).** "The Real Exchange Rate and Economic Growth." *Brookings Papers on Economic Activity*, 2008(2), 365–412.
  → Relevant to the analogy between exchange rates and growth dynamics.

D. Money Creation, Credit, and Monetary Institutions

- **Boonstra, Wim (2018).** Money: *What Is It, What Does It Do, Where Does It Come From? VU Press*
  → money as a socially accepted form of credit, created by banks, whose value rests on trust rather than on intrinsic substance
- **Moore, B. J. (1988).** *Horizontalists and Verticalists: The Macroeconomics of Credit Money*. Cambridge: Cambridge University Press.
  → Endogenous money theory and bank-driven money creation.
- **McLeay, M., Radia, A., & Thomas, R. (2014).** "Money Creation in the Modern Economy." *Bank of England Quarterly Bulletin*, Q1.
  → Empirical support for credit-driven money creation.
- **Werner, R. (2014).** "Can Banks Individually Create Money Out of Nothing?" *International Review of Financial Analysis*, 36, 1–19.
  → Supports the procyclical and regionally selective nature of money creation.

E. Demurrage, Money Circulation, and Alternative Monetary Designs

- **Gesell, S. (1916 [1958]).** *The Natural Economic Order*. London: Peter Owen.
  → Foundational text on demurrage and the idea of money as an instrument of circulation.
- **Lietaer, B. (2001).** *The Future of Money*. London: Century.
  → Analysis of monetary diversity and local currency systems.
- **Blanc, J. (2011).** "Classifying 'CCs': Community, Complementary and Local Currencies." *International Journal of Community Currency Research*, 15, 4–10.
  → Typology of local and complementary currencies.

F. Interest-Free Credit and Social Credit Systems

- **Irving Fisher (1936).** *100% Money*. New York: Adelphi.
  → Reform of credit and money creation.
- **Douthwaite, R. (1999).** *The Ecology of Money*. Foxhole: Green Books.
  → Critique of interest, growth, and capital accumulation.
- **Lietaer, B., Ulanowicz, R., Goerner, S., & McLaren, N. (2010)**. "Is Our Monetary Structure a Systemic Cause for Financial Instability?" *Journal of Financial Transformation*, 28, 89–108.
  → Relationship between monetary architecture and system stability.

G. Applied Research: STRO and Cyclos (Grey but Relevant Literature)

- **Social Trade Organisation (STRO)**. (various publications) including *Boosting your economy by making money virtuous 2025*.
  → Practical information about STRO's R&D efforts, innovations in the Cyclos software, demurrage, and Social Trade Credit.